

3. Vrij A. et al. Cues to deception and ability to detect lies as a function of police interview styles. *Law and human behavior*. 2007. Vol. 31, No. 5. P. 499–518.

4. Riggio R. E., Feldman R. S. Applications of nonverbal communication. Psychology Press, 2005. P. 41.

5. Валеєв Р. Г., Герасимчук Ю. В. Тренінг комунікації поліцейського: обґрунтування методичної доцільності та приклад сценарію // Актуальні проблеми державно-правового розвитку України в контексті інтеграційних процесів : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 18 трав. 2019 р.) / редкол.: С. К. Бостан, Р. М. Максакова, Т. Є. Леоненко. Дніпро : Ліра ЛТД, 2019. С. 306–309.

Одержано 15.11.2019

УДК 343.12+343.143

Олександр Васильович ГОРБАЧОВ,

кандидат юридичних наук,

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності

та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ЩОДО ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ СПЕЦІАЛЬНЕ ЗАВДАННЯ З РОЗКРИТТЯ ЗЛОЧИННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНОЇ ГРУПИ

З огляду на досвід оперативно-розшукової діяльності оперативних і слідчих підрозділів Національної поліції, як під час оперативної розробки, так і під час досудового розслідування тяжких або особливо тяжких злочинів, з метою отримання відомостей, речей і документів, які мають значення для досудового розслідування, можуть залучатися особи, які негласно або конфіденційно співробітничать з органами Національної поліції, які, зазвичай, наражаються на небезпеку, пов'язану із загрозою їх життю і здоров'ю.

Водночас проблема оперативно-розшукового забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності під час оперативної розробки, в останні роки набула особливого змісту та значення у зв'язку із загостренням криміногенної ситуації в державі, що, у свою чергу, призводить до зростання рівня латентності злочинів [1].

Нормативно-правове регулювання та організаційне забезпечення здійснення заходів безпеки щодо цих осіб потребує суттєвого

удосконалення, і в зв'язку з чим, дослідження зарубіжного досвіду в питаннях забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, стане у нагоді під час розв'язання складного комплексу проблем підвищення активності громадян у протидії злочинним проявам, їх взаємодії з оперативними підрозділами органів Національної поліції, їх правового та соціального захисту.

Слід підкреслити той факт, що законодавча та судова влада розвинених країн світу активно підтримувала і підтримує зусилля щодо зміцнення сприяння громадянами правоохоронній діяльності в гласній і негласній формі, що відіграє провідну роль у поліцейських операціях та акціях спеціальних служб. Так, наприклад, Верховний Суд США навіть підкреслює право поліції на отримання інформації через інформаторів, необхідність їх участі у подальшому процесі в якості свідків: «використання секретних інформаторів або таємних агентів – йде мова в одному із рішень цього шановного органу – є цілком законною та дуже позитивною практикою виконання Закону та виправдано інтересами суспільства» (Laird v. Tatum. 408 U.S. 1 (1972)) [2, с. 209]. Відома четверта поправка до американської Конституції не захищає правопорушника від того, що особа, яку він інформує про свої протиправні дії, не викриє їх.

У Німеччині традиційно діяльність із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, зокрема осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи, є парафією регулярної поліції, а регламентація цієї сфери довгий час існувала лише на відомчому рівні. Загалом учасники кримінального судочинства, яким загрожує небезпека з боку злочинців у Федеративній Республіці Німеччина, можуть бути захищені двома принципово різними комплексами заходів:

– шляхом забезпечення конфіденційності інформації про свідка, якому загрожує небезпека [3, с. 23];

– шляхом застосування спеціальної програми захисту свідків до осіб, які особисто відомі злочинцям [4, с. 12].

В Італії співпраця громадян з правоохоронними органами заохочувалася з 1930-х років. Ще тоді у Кримінальному кодексі Італії передбачалося часткове або повне звільнення від покарання для правопорушників, які відшкодували заподіяну їх злочинними діями шкоду або допомагали слідству у справах про політичні змови чи діяльність злочинних груп. На теперішній час повсякденну роботу в межах програм захисту здійснює Центральна служба захисту, що відповідає за вирішення всіх питань, пов'язаних зі змінами в житті свідків, їхніми документами, освітою, відпочинком, здоров'ям

(включаючи психологічну підтримку), працю та, звісно, із захистом свідків. Служба є міжвідомчим бюро в системі Департаменту громадської безпеки МВС і до її складу входять поліцейські працівники з МВС та оборони. Раз на шість місяців Департамент державної безпеки МВС подає до Парламенту звіт про стан справ у сфері схем захисту свідків та осіб, які співпрацюють із судочинством. У цих звітах головну увагу, зазвичай, приділяють вжиттю спеціальних засобів захисту: аналізується ефективність їх застосування та шляхи виконання [5, с. 16].

В *Об'єднаному Королівстві Великобританії та Північній Ірландії* механізми захисту свідків отримали статутне оформлення з прийняттям Закону 2005 року про дії поліції по боротьбі з серйозними видами організованої злочинності. Прийняття Закону було визнано необхідним з урахуванням неухильного зростання (на 55 відсотків з 2001 до 2003 року) числа свідків, які потребують захисту [5, с. 21].

У таких країнах як Об'єднане Королівство, де захист свідків формувався поступово як одна з функцій поліції, слідчі можуть подати клопотання безпосередньо в орган із захисту, який потім вирішує, чи включати свідка у відповідну програму. В Об'єднаному Королівстві не існує загальнонаціонального поліцейського відомства, а охороною правопорядку займаються сорок три регіональні поліцейські управління в Англії й Уельсі, вісім у Шотландії та одне у Північній Ірландії. Захист свідків у Шотландії здійснює в інтересах восьми поліцейських управлінь Шотландське агентство по боротьбі зі злочинністю та контролю над наркотиками. В Англії, Уельсі та Північній Ірландії захист свідків здійснюється на рівні місцевих поліцейських управлінь відповідних адміністративно-територіальних одиниць (Лондонська поліція, Поліція Мерсейсайду тощо). Бюро з захисту свідків, що входить у структуру МВС Об'єданого Королівства, самостійно не виконує оперативних функцій, але надає регіональним підрозділам із захисту свідків відповідних поліцейських управлінь централізовану підтримку та різні послуги, наприклад, із забезпечення взятих під захист свідків соціальним житлом, матеріальною допомогою та медичним обслуговуванням; це Бюро також слугує єдиним контактним пунктом з питань переселення за кордон та проведення міжнародних операцій [6, с. 364].

Підводячи підсумки, необхідно відзначити, що досвід деяких зарубіжних країн показує, що застосування заходів забезпечення безпеки дають позитивні результати, що зміцнює довіру осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації до правосуддя і заохочує їх давати показання під час кримінального судочинства.

Отже, реалізація проблематики гарантування безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації, потребує вдосконалення навіть після реформування кримінального процесуального законодавства та законодавства про оперативно-розшукову діяльність. У цьому контексті, на нашу думку, необхідно, по-перше:

– встановити відповідність між формально задекларованими напрямами діяльності негласних працівників та конфідентів із реальними можливостями держави забезпечити їхню особисту безпеку в процесі реалізації визначених завдань;

– по-друге, встановити вищий рівень гарантування особистої безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (збільшення грошових виплат, разових винагород та інших видів фінансування негласної роботи та оперативно-розшукової діяльності запланованих на утримання органів (підрозділів) Національної поліції України за видатками спеціального призначення, триваліші відпустки, пільгові умови придбання житла, скорочення строку служби тощо).

Відтак необхідність подальшого вдосконалення оперативно-розшукового та кримінально-процесуального законодавства України в сфері оперативно-розшукового забезпечення безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи є досить актуальним та своєчасним, а запорукою досягнення успішного результату стане у нагоді вивчення і впровадження зарубіжного досвіду вирішення зазначеної проблеми в національне законодавство.

Список бібліографічних посилань

1. Горбачов О. В. Досвід держав пострадянського простору в забезпеченні безпеки осіб, які виконують спеціальне завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. Вип. 2, т. 3. С. 209–215.

2. Адашкевич Ю. Н. Агентурный метод в борьбе с преступностью в зарубежных странах // Выступления в рамках «круглого стола» «Организованная преступность-2» / под. ред. А. И. Долговой, С. В. Дьяковас. М., 1993. С. 208–220.

3. Бардацька О. В., Орлеан А. М. Забезпечення безпеки потерпілих та свідків у кримінальних справах, пов'язаних із торгівлею людьми. Київ : МОМ, 2010. 35 с.

4. Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime / United Nations Office on Drugs and Crime. New York : United Nations, 2008. 112 p.

5. Serious Organized Crime and Police Act 2005. Protection of witnesses and other persons : Guidance notes / United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Home Office. London : Home Office, 2005. 42 p.

6. Тарасенко Р. В. Інформаційне право : навч.-метод. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2010. 512 с.

Одержано 12.11.2019

УДК 343.54

Іван Андрійович ГРАБАЗІЙ,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності

та розкриття злочинів факультету № 2

Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЯВЛЕННЯ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ОСІБ, ЯКІ ГОТУЮТЬ УЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ОБІГОМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Основним суб'єктом, що уповноважений виявляти злочини в сфері суспільної моралі є підрозділи Департаменту боротьби зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми Національної України (далі – БЗПТЛ), які відповідно до законодавства України забезпечують реалізацію державної політики у сфері боротьби з кримінальними правопорушеннями, пов'язаними з торгівлею людьми, нелегальною міграцією, та правопорушеннями у сфері суспільної моралі.

Між тим вважаємо, що висвітлюючи організаційні засади виявлення злочинів у сфері суспільної моралі підрозділами БЗПТЛ потрібно враховувати діяльність підрозділів боротьби з кіберзлочинністю, які спрямовують свої зусилля на попередження та протидію кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку, а також іншим кримінальним правопорушенням, учиненим з їх використанням [1]. Адже значна частина злочинів у сфері суспільної моралі, зокрема обігу порнографічних предметів вчиняються за допомогою інформаційних технологій та комп'ютерної техніки. Крім того, зазначені підрозділи до 2012 року були у складі Департаменту боротьби з кіберзлочинністю та торгівлею людьми [2; 3], що дозволяє нам розглядати їх як складові частини єдиного механізму.